

Twee penningen over Tjarda van Starkenborgh Stachouwer, de laatste Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië

Dit jaar vieren wij in Nederland 75 jaar bevrijding. Helaas konden tal van de geplande vieringen door het Coronavirus geen doorgang vinden. Op 4 mei sprak de Koning op een vrijwel lege Dam en op 15 augustus waren slechts honderd personen aanwezig bij de herdenking bij het Indië-monument aan de Teldersweg in Den Haag. Deze kleine bijdrage is de laatste die met 75 jaar bevrijding in relatie gebracht kan worden. Tevens is het een opmaat naar het grotere artikel 'Gouverneurs-Generaal in beeld', dat volgend jaar zal verschijnen en waarin ik alle over de GG's geslagen penningen zal behandelen.

Internering

Op 15 augustus kwam er na de capitulatie van Japan ook in het voormalig Nederlands-Indië een einde aan de Tweede Wereldoorlog. Heel Nederland, ook overzee, was nu vrij van de bezetter. Twee dagen later, op 17 augustus 1945 sprak Boeng Sukarno zijn Proklamasi uit en kondigde hij daarmee de Republiek Indonesia aan. Het was het begin van wat uiteindelijk een vier jaar durende

onafhankelijkheidsoorlog zou worden, die eindigde op 27 december 1949 met de overdracht van de soevereiniteit aan Indonesië. Voor Gouverneur-Generaal (GG) jhr. mr. dr. Alidius Warmoldus Lambertus Tjarda van Starkenborgh Stachouwer (1888-1978) betekende de bevrijding in 1945 het einde van zijn ambtsperiode, een ambt dat hij vanaf 1936 had bekleed. Hij was daarmee de laatste GG van Nederlands-Indië.

Knaud, Jhr Mr Dr A.W.L. Tjarda van Starkenborgh Stachouwer. 1986, verzilverd brons, 59,5 mm (foto: auteur)

Tjarda van Starckenborgh Stachouwer kwam uit een oud Gronings regentengeslacht.¹ Zijn vader was Commissaris van de Koningin voor de provincie Groningen, een functie die Tjarda zelf overigens, na een aantal jaren als diplomaat in het buitenland te hebben doorgebracht, van 1925-1933 ook zou vervullen. Van 1933 tot 1936 was hij buitengewoon gezant en gevolmachtigd minister in België en Luxemburg, tot hij in 1936 werd gevraagd om jhr. Bonifacius Cornelis de Jonge op te volgen als GG. Hoewel hij geen enkele ervaring in de tropen had heeft hij deze functie met verve vervuld. Toen in 1942 ook daar de oorlog uitbrak en de Nederlanders door de Japanners werden geïnterneerd, ging de GG uit solidariteit met de Nederlands-Indische gemeenschap in Japans gevangenschap. Hij bracht de oorlogsjaren door in gevangenissen in Bandoeng, op Formosa en in Mantsjoerije. Al voor de oorlog had hij aangegeven niet tegemoet te willen komen aan de wens tot zelfbestuur van de oorspronkelijke bevolking en na de oorlog leidde het verschil in inzicht met de nieuwe minister van Overzeese Gebiedsdelen, dr. Johann Logemann, tot zijn eervol ontslag als GG op eigen verzoek. Hij was de laatste Gouverneur-Generaal, een ambt dat Pieter Both als eerste had bekleed, van 1610-1614. Na 1945 heeft hij nog tal van diplomatieke en andere (neven) functies vervuld, wat onder meer resulteerde in de benoeming als Minister van Staat op 28 juni 1956, een positie die hij tot zijn dood in 1978 heeft bekleed.

In 1986 werd deze laatste GG geëerd met een penning, acht jaar dus na zijn dood. De directe aanleiding is mij niet geheel duidelijk. De penning

Jhr Mr Dr A.W.L. Tjarda van Starckenborgh Stachouwer in het uniform van Gouverneur-Generaal. 1937 (foto: Nationaal Archief, inv. 2.24.01.04)

is uitgegeven in opdracht van de Stichting Nederlandse Ereschulden in een oplage van 100 stuks door Zilverfabriek W. van Veluw BV en is ontworpen door Knaud. De voorzijde toont de beeltenis van de GG in reliëf *en profile*, naar links kijkend. Rechtsonder is de penning gesigneerd en gedateerd 'KNAUD '86' waarachter twee golfjes. De keerzijde toont het familiewapen Tjarda van Starckenborgh Stachouwer en daaronder de tekst 'TER HERINNERING AAN JHR. MR. DR. A.W.L. TJARDA VAN STARKENBORGH STACHOUWER

Knaud, 50 Jaar herdenking 15 augustus 1945. 1995, messing, 60 mm (foto: auteur)

Anoniem, *Herdenking te Den Haag op 15 augustus 1970*. Messing, 59 mm (foto: auteur)

6 III 1888 - 16 VIII 1978 LAATSTE GOUVERNEUR-GENERAAL VAN NEDERLANDS-INDIË 16 IX 1936 - 1 XI 1945'. De penning is brons verzilverd en heeft een doorsnede van 59,5 mm. Op welk portret de maker zich heeft gebaseerd heb ik niet kunnen herleiden. Het officiële, tevens laatste, staatsieportret van hem dat door Jacob Bruyn (1906-1989) voor de serie GG's is geschilderd toont de GG driekwart van opzij, naar links kijkend. Dit portret is, evenals de overige portretten uit deze reeks, opgenomen in de collectie van het Rijksmuseum te Amsterdam.² Van Tjarda is mij voorts een aantal officiële staatsfoto's bekend, maar geen van alle toont hem volledig *en profile*.

Silhouet

In 1995 heeft Knaud een penning gemaakt ter gelegenheid van 50 jaar herdenking 15 augustus 1945. Op deze penning toont de keerzijde de beeltenis van Tjarda van Starkenborgh Stachouwer als silhouet, naar links kijkend en onder het silhouet de tekst 'LAATSTE GOUVERNEUR-GENERAAL VAN NEDERLANDS-INDIË 1936-1945'. Daaronder gesigneerd en gedateerd: 'KNAUD '95' wa achter drie golfjes. Het omschrift luidt: 'JHR. MR. DR. A.W.L. TJARDA VAN STARKENBORGH STACHOUWER'. Op de voorzijde zijn de silhouetten van een moeder met kind kijkend naar rechts afgebeeld terwijl – eveneens in silhouet – de vader zwaaiend achter prikkeldraad staat. Het omschrift luidt: 'STICHTING HERDENKING

15 AUG. 1945. CAPITULATIE JAPAN. EINDE WO II.'. Deze penning is in messing geslagen en heeft een diameter van 60 mm. Helaas ben ik er ondanks diverse pogingen niet in geslaagd deze medailleur Knaud nader te identificeren. Ook de firma Van Veluw in Zeist, die Begeer heeft overgenomen, kon deze vraag niet beantwoorden.

Overigens vond de eerste zelfstandige herdenking van 15 augustus als einde van de Tweede Wereldoorlog pas plaats op 15 augustus 1970. Deze herdenking werd toen gehouden in het Nederlands Congresgebouw in Den Haag. Deze herdenking zou lange tijd een eenmalige gebeurtenis blijken te zijn. Pas sinds 1988 vindt er bij het Indiëmonument in Den Haag een jaarlijkse herdenking plaats. Bij deze eerste herdenking in 1970 is ook een penning uitgegeven, zij het geen fraaie. Op beide zijdes staat een driehoek centraal en erin staat op de voorzijde 'HERDENKING TE DEN HAAG OP 15 AUG. 1970' en de keerzijde 'COMITÉ 15 AUG. 1970'; eromheen wordt de ruimte voor tal van teksten gebruikt. Deze penning is ook in messing geslagen en heeft een diameter van 59 mm.

Noten

1. N.N. (2010) *Nederland's Adelsboek* 95, 256-258; Putten, L.P. van (2003) *Ideaal en werkelijkheid. Gouverneurs-generaal van Nederlands-Indië 1796-1945* (Rotterdam) 226-228; www.parlement.com.
2. Collectie Rijksmuseum Amsterdam, inv. A3880.